

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

จากตัวเลขอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่อยู่ในเกณฑ์สูงมาอย่างต่อเนื่อง โดยเท่ากับ 9.5 ในปี ค.ศ. 1987 และเท่ากับ 13.2 12.0 และ 10.1 ในปี ค.ศ. 1988 1989 และ 1990 ตามลำดับนั้น ทำให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์กันว่าโอกาสที่ประเทศไทยจะก้าวเข้าสู่การเป็นสมาชิกรายล่าสุดในบรรดากลุ่มประเทศอุตสาหกรรมใหม่แห่งเอเชีย (Asians NICs) นั้นอยู่ไม่ไกล กระนั้นก็ตามภาพลักษณ์ที่สดใส เช่นนี้ก็ดูเหมือนจะปรากฏเป็นความจริงก็แต่เฉพาะเมื่อเป็นการพิจารณาโดยภาพรวมของเศรษฐกิจทั้งระบบ หากแต่ถ้าเราได้มีโอกาสวินิจฉัยวิเคราะห์โครงสร้างรายละเอียดของระบบเศรษฐกิจไทย โดยคำนึงถึงดัชนีชี้วัดทางเศรษฐกิจตัวอื่น ๆ บ้าง อาทิเช่น ตัวเลขของบัญชีดุลการค้าและบัญชีดุลเดินสะพัด ซึ่งเป็นดัชนีที่ช่วยสรุปรวมยอดถึงฐานะทางธุรกรรมที่ประเทศไทยทำกับประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก เราจะพบว่าค่าดัชนีดังกล่าวสะท้อนให้เห็นสถานะที่เลวร้ายลงไปอีกในระบบเศรษฐกิจไทย โดยสถิติจากปี ค.ศ. 1967 จนกระทั่งปี ค.ศ. 1990 ปริมาณการขาดดุลในสองบัญชีดังกล่าวมีแต่จะแสดงปริมาณที่เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ อย่างต่อเนื่อง (จะยกเว้นก็แต่เฉพาะปี ค.ศ. 1986 ที่ตัวเลขการขาดดุลทางการค้าลดลง และดุลบัญชีเดินสะพัดปรากฏค่าเป็นบวกอันเป็นผลพวงมาจากการประกาศลดค่าเงินบาท) สถานะการณ์ที่คู่มีความขัดแย้งกันอยู่เช่นนี้ เนื่องมาจากผลของความพยายามที่จะไล่ตามระดับการพัฒนาทางเศรษฐกิจ ที่อาศัยแม่แบบมาจากประเทศอุตสาหกรรมที่ผ่านการพัฒนามาแล้วทั้งหลาย ขณะที่ความไม่พร้อมของประเทศไทยก็ยังมีอยู่คือการมีขีดจำกัดของระดับการออมภายในประเทศต่ำ ดังนั้นประเด็นคำถามที่มีต่อการกำหนดนโยบายการพัฒนาที่เร่งจะมุ่งสู่การเป็นประเทศพัฒนาแล้วทางอุตสาหกรรมก็คือ นโยบายดังกล่าวมีความสอดคล้องกับประเทศไทยจริงเพียงใด และนโยบายดังกล่าวจะสามารถประกันได้หรือไม่ว่าในท้ายที่สุดแล้วประเทศไทยเราจะไม่กลายเป็นประเทศที่มีหนี้สินล้นพ้นตัวประเทศหนึ่ง ดังเช่นที่ปรากฏในกลุ่มประเทศละตินอเมริกา

ทฤษฎีที่กล่าวถึงแนวโน้มของการเปลี่ยนผ่านระยะของตุลการค่าและคลบัญชีเงินสะพัดว่า จะมีขั้นตอนของการเปลี่ยนผ่านจากระยะที่เริ่มต้นด้วยการขาดคล และตามด้วยระยะที่มีการเกินคล จนกระทั่งท้ายที่สุดก็จะวกกลับมาสู่ระยะของการขาดคลอีกรอบนั้น อาจกล่าวได้ว่า ทฤษฎีที่เสนอแนะสมมติฐานดังกล่าวมีมานานแล้ว แต่การต่อเนื่องของความสนใจได้ขาดหายไป ในช่วงเวลาที่ผ่านมานี้ เนื่องจากปัญหาของวิกฤตการณ์ราคาน้ำมันโลก ซึ่งเกิดขึ้นพร้อม ๆ กับการตกต่ำของราคาสินค้าโภคภัณฑ์ จวบจนกระทั่งช่วง 2 - 3 ปีที่ผ่านมาเองที่ทฤษฎีดังกล่าวได้ถูกหยิบยกขึ้นมาอีก ดังปรากฏในงานวิจัยใหม่ ๆ อาทิเช่น งานศึกษาของสถาบันวิจัยโนมูระ (Nomura Research Institute, 1989) ซึ่งได้ทำการศึกษาลักษณะของตุลการชำระเงินของประเทศต่าง ๆ ในกลุ่มเอเชียและแปซิฟิก และแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ในทิศทางบวกระหว่างลำดับระยะของสถานะทางตุลการชำระเงิน กับระดับความก้าวหน้าของการพัฒนาทางเศรษฐกิจ และในรายงานเดียวกันนี้เอง สถาบันวิจัยโนมูระก็ได้จัดลำดับระยะของตุลการชำระเงินของประเทศไทยให้อยู่ในขั้นตอนของ Mature Debtor (คนियามในบทถัดไป) อีกทั้งคาดการณ์ไว้ว่าใน 3 ปีข้างหน้า (ปี ค.ศ. 1995) ประเทศไทยจะสามารถก้าวเข้าสู่ระยะของการเป็นหนี้ลดลง (Debtor Reducer) ซึ่งตุลการค่าและคลบัญชีเงินสะพัดเกินคล ขณะที่รายรับจากการลงทุนในต่างประเทศยังคงเป็นค่าลบอยู่ แต่ก็แสดงแนวโน้มของการพัฒนาขึ้นมาสู่ค่าที่เป็นบวกขึ้นเรื่อยๆ ตามระยะเวลา ซึ่งเราพิจารณาได้จากดัชนีหนี้สินต่างประเทศต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศเบื้องต้น (external debt / GDP) ที่มีการลดลงอย่างต่อเนื่องจากร้อยละ 37.5 ในปี ค.ศ. 1986 จนกระทั่งเท่ากับร้อยละ 22.28 ในปี ค.ศ. 1990

เพื่อทำการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของทฤษฎีดังกล่าวข้างต้น การศึกษานี้จะอาศัยข้อมูลจากหลาย ๆ ประเทศมาทำการวิเคราะห์ โดยนอกเหนือจากทำการวิเคราะห์ในขอบเขตของการตรวจสอบความสัมพันธ์ระหว่างลำดับระยะต่าง ๆ ของตุลการชำระเงินกับระดับของความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจแล้ว จะทำการพิจารณาอีกว่ายังคงมีปัจจัยทางเศรษฐกิจตัวใดบ้างที่มีบทบาทในการกำหนดแบบแผนของการเปลี่ยนผ่านนี้ อย่างไรก็ตามการศึกษานี้ก็ไม่ใช่งานทดสอบความสัมพันธ์ดังกล่าวโดยอาศัยวิธีการทางเศรษฐมิติงานแรก ทั้งนี้เพราะการตรวจสอบความถูกต้องของทฤษฎีได้มีมาบ้างแล้วโดยอาศัยวิธีการทางเศรษฐมิติแบบต่าง ๆ ซึ่งก็ไม่สามารถทดสอบได้อย่างชัดเจนเพียงพอว่าทฤษฎีดังกล่าวมีความถูกต้องสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ (evidence) ส่วนหนึ่งนั้นอาจเนื่องมาจากขีดจำกัดของวิธีการทางเศรษฐมิติที่อาศัยทดสอบในอดีตขาดคุณสมบัติที่เหมาะสมบางประการแตกต่างจากวิธีการทางเศรษฐมิติยุคปัจจุบันที่มีพัฒนาการก้าวไกลมาก แต่อาจขาดการปรับใช้ในงานวิจัยต่าง ๆ อยู่บ้าง ดังนั้นจึงน่าจะได้นำเอาวิธีการที่เหมาะสมยิ่งขึ้นกว่าเดิมมาประยุกต์ใช้ในการตรวจสอบสมมติฐานของทฤษฎี

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

ก) พิจารณาว่ามีตัวแปรเศรษฐกิจตัวแปรใดบ้างที่มีนัยสำคัญในการกำหนดระยะของพฤติกรรมการชำระเงิน และ

ข) เพื่อทดสอบว่าเมื่อระดับของความก้าวหน้าของการพัฒนาทางเศรษฐกิจยกระดับขึ้นสถานะทางพฤติกรรมการชำระเงินของประเทศนั้น ๆ จะมีแบบแผนของการเลื่อนลำดับจากพฤติกรรมการชำระเงินระยะแรก ๆ สู่ระยะท้าย ๆ หรือไม่

1.3 ขอบเขตการศึกษา

การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างระดับความก้าวหน้าของการพัฒนาทางเศรษฐกิจกับลำดับระยะต่าง ๆ ของพฤติกรรมการชำระเงิน ตามสมมติฐานลำดับขั้นของพฤติกรรมการชำระเงินที่จะทำการตรวจสอบในการศึกษานี้ เราได้อาศัยข้อมูลตัวอย่าง (observations) จากภาคตัดขวาง (cross section) ซึ่งครอบคลุมชุดข้อมูลจากประเทศต่าง ๆ จำนวน 109 ประเทศ ซึ่งขนาดของข้อมูลตัวอย่างที่มากนี้มีความสำคัญมากต่อการทดสอบแบบแผนที่เป็นกลุ่มลำดับขั้นหลายกลุ่ม อีกทั้งยังช่วยให้การประมาณค่าพารามิเตอร์หลีกเลี่ยงปัญหาตัวอย่างขนาดเล็กได้ (small sample) และเนื่องจากความแปรปรวนของข้อมูลตัวอย่างอาจเกิดขึ้นได้ภายในระยะของช่วงปีต่าง ๆ ที่ทำการศึกษา เนื่องจากสาเหตุอื่น ๆ ที่นอกเหนือไปจากความสนใจของเรา หนึ่งในความพยายามเพื่อจะลดความแปรปรวนดังกล่าวนี้ก็คือ การนำเอาข้อมูลตลอดระยะเวลา 5 ปี ที่ทำการศึกษาคือระหว่างปี ค.ศ. 1986 ถึงปี ค.ศ. 1990 มาคำนวณหาค่าเฉลี่ยก่อนที่จะนำไปใช้เพื่อการประมาณการ

1.4 วิธีการศึกษา

วิธีการศึกษาอาศัยวิธีการสร้างแบบจำลองมัลติโนเมียลลอจิติ (Multinomial Logit) เพื่อทดสอบหาความสัมพันธ์ระหว่างระดับความก้าวหน้าของการพัฒนาทางเศรษฐกิจกับแบบแผนลำดับระยะของพฤติกรรมการชำระเงิน ซึ่งเป็นวิธีการทางเศรษฐมิติสมัยใหม่ที่ให้คุณสมบัติที่เหมาะสมสำหรับกรณีของแบบจำลองที่ตัวแปรตาม (คือลำดับระยะของพฤติกรรมการชำระเงิน) เป็นตัวแปรเชิงคุณภาพหลายค่า (multiple discrete choices)

1.5 คำจำกัดความของตัวแปรต่างๆ

- ก) ดุลการค้าและบริการ (Balance of Goods and Nonfactor Services , Bt) คือผลต่างระหว่างมูลค่าการส่งออกและนำเข้าในรูปสินค้าและบริการที่ไม่ใช่ปัจจัยการผลิต
- ข) รายรับและรายจ่ายจากการลงทุนในต่างประเทศ (Investment income , Bs) คือผลตอบแทนที่ได้รับจากการลงทุนในต่างประเทศ ปรากฏในรูปของดอกเบี้ย กำไร และเงินปันผล
- ค) GNP per capita คือรายได้ประชาชาติเบื้องต้นต่อหัวประชากร
- ง) Saving Ratio คือเปอร์เซ็นต์ของสัดส่วนการออมต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศเบื้องต้น
- จ) Credit Rating คือคะแนนความน่าเชื่อถือทางเศรษฐกิจ ตามการจัดลำดับโดยวารสาร Institutional Investor
- ฉ) Oil/GDP คือสัดส่วนปริมาณการผลิตน้ำมันดิบต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศเบื้องต้น

1.6 ที่มาของข้อมูล

ที่มาของข้อมูลเพื่อการจัดลำดับระยะของดุลการชำระเงินนั้น เราอาศัยข้อมูลจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ โดยตัวเลขของบัญชีดุลการค้าและบริการที่ไม่ใช่ปัจจัยการผลิต (nonfactor services) ได้จากรายงาน International Financial Statistics Yearbook (1992) และข้อมูลรายรับ (รายจ่าย) เนื่องจากการลงทุนในต่างประเทศได้จากรายงาน Balance of Payments Statistics (1991) ส่วนตัวแปรอธิบายต่าง ๆ ที่ประกอบด้วย ก) รายได้ประชาชาติต่อหัวประชากร และ ข) สัดส่วนการออมต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศเบื้องต้น เราอาศัยข้อมูลจากรายงาน World Development Report ที่จัดพิมพ์โดยธนาคารโลกระหว่างช่วงปี ค.ศ. 1988 ถึงปี ค.ศ. 1992 ค) คะแนนความน่าเชื่อถือทางเศรษฐกิจเราอาศัยตามการจัดลำดับโดยวารสาร Institutional Investor ของช่วงระหว่างปี ค.ศ. 1986 ถึงปี ค.ศ. 1990 และ ตัวแปรอธิบายตัวสุดท้ายคือ ง) ปริมาณการผลิตน้ำมันดิบ ข้อมูลที่ได้เป็นของ International Energy Agency ในรายงาน IEA Statistics : Energy Statistics & Balance of

Non - OECD Countries 1988 - 1989 ส่วนผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศเบื้องต้น (GDP) อาศัยข้อมูลของธนาคารโลก จากรายงาน World Development Report ระหว่างช่วงปี ค.ศ. 1988 ถึงปี ค.ศ. 1992

1.7 ประโยชน์ของการศึกษาที่คาดว่าจะได้รับ

แม้ในทางทฤษฎีจะสามารถอธิบายว่าลำดับระยะต่างๆของดุลการชำระเงิน จะมีความสัมพันธ์ในเชิงบวกกับระดับของการพัฒนาทางเศรษฐกิจ แต่อย่างไรก็ดีจวบจนกระทั่งปัจจุบันก็ยังไม่มีงานวิจัยเชิงประจักษ์ใดที่สนับสนุนทฤษฎีดังกล่าว ทั้งนี้อาจมีสาเหตุจากความเป็นไปได้ 2 ประการคือ (ก) วิธีการวิเคราะห์ในอดีตมีข้อบกพร่อง (ข) ทฤษฎีดังกล่าวไม่สามารถอธิบายความสัมพันธ์ในสถานการณ์ของความเป็นจริงได้ เนื่องจากยังมีปัจจัยอื่น ๆ ที่มีบทบาทมากกว่าในการกำหนด การศึกษานี้จึงเป็นอีกความพยายามหนึ่งที่จะช่วยตรวจสอบถึงสาเหตุที่การทดสอบอื่นๆ ไม่แสดงนัยสำคัญทางสถิติที่สนับสนุนทฤษฎี

การศึกษานี้จะมีประโยชน์แม้แต่ในกรณีที่การทดสอบไม่พบความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติของความที่ชัดเจนเพียงพอ โดยจะสามารถเป็นเครื่องมือช่วยชี้ว่าการแก้ไขปัญหาระหว่างประเทศจำเป็นต้องมีมาตรการเฉพาะเป็นกรณีพิเศษ ที่ไม่ใช่นโยบายเร่งการพัฒนาเศรษฐกิจโดยรวม แต่ทั้งนี้ก็ได้หมายความว่าหากความสัมพันธ์ปรากฏนัยสำคัญในการทดสอบ รัฐบาลไม่จำเป็นต้องดำเนินมาตรการใด ๆ ทั้งสิ้นเพียงแต่เฝ้ารอวันเวลา เพราะการที่เราสามารถค้นพบว่าตัวแปรอิสระตัวใดบ้างที่มีบทบาทในการกำหนดดุลการชำระเงินระยะนั้น ๆ ได้ก็เท่ากับเป็นหนทางช่วยให้รัฐบาลสามารถกำหนดนโยบายการแก้ปัญหาดุลการชำระเงินที่สั่งสมมาให้บรรลุเป้าหมายได้ตรงจุดและรวดเร็วยิ่งขึ้น รวมทั้งอาจช่วยให้เข้าใจสถานการณ์บางประการที่มีอาจหลีกเลี่ยงได้ อาทิเช่น ความจำเป็นในการยอมรับสถานการณ์ที่ย่ำแย่ทางดุลการชำระเงิน เพื่อเป็นฐานให้เศรษฐกิจเติบโตอย่างรวดเร็ว จนสามารถเลื่อนระดับขั้นสู่ระยะดุลการชำระเงินที่สูงขึ้นได้ในภายหลัง เช่น ดุลการชำระเงินในระยะของ Immature Debtor และ Mature Debtor เป็นต้น